

АРХЕА

Б Ю Л Е Т И Н

Асоциация АРХЕА в стремежа си да катализира и подпомогне процесите на реформата в Културното Наследство понастоящем работи по втората част на "Стратегия за опазване и устойчиво развитие на културно-историческото наследство в Република България" - Стратегическа Програма.

Тъй като работата по програмата е комплексна и продължителна, а всеки момент се очаква в Народното Събрание да влезе на първо четене проект на Закон за паметниците на културата, искаме да насочим вниманието на работещите по нормативната уредба и всички заинтересовани към Закона за старините от 1911 г.

Благодарение на този закон са издирени, разкрити, съхранени и опазени голяма част от културните ценности у нас. Законът нагледно показва как добрата политика в областта на културното наследство може да бъде претворена в закон, който ефективно да урегулира дейностите в тази сфера.

Законът за старините е пример за успешно управление на културното наследство и защита на обществения интерес, в едни нелеки за България времена, без да се нарушават правата и свободите на гражданите.

Още при пръв прочит прави впечатление стремежът за балансиране на държавните, обществените и частните интереси. Виждаме, че управлението на дейностите с културните ценности се осъществява от ресорното министерство и един държавно-обществен орган - Комисия за старините. По-надолу в структурата следват народните, окръжните, общинските и дружествените музеи. Това е структурата по вертикала.

Участници в дейностите по издирването и опазването на културното наследство са музеите (държавни, окръжни, общински и дружествени), предприемачите (фирмите) и

частните лица. Това формира една широка основа на системата по хоризонтала, която не изключва никоя от заинтересованите страни.

В закона е въведен точен и ясен регламент въз основа на който се налага адекватен на обществените отношения режим.

Благодарение на добре балансираните разпоредби участието на заинтересованите страни не води до разстройване на системата, а напротив, влияе и консолидиращо.

Благодарение на постигнатия баланс между общественото и частното, между националното и глобалното, законът е пример за една успешна политика в интерес на България.

Надяваме се настоящата публикация да послужи за извор на идеи и решения по отношение на новата нормативна уредба в сферата на културното наследство.

*Законът за старините е приведен от стар в нов стил с корекция на ъ и е.

*ЗАКОН ЗА СТАРИНИТЕ

Глава I

ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Чл.1. Всички движими и недвижими старини в царството се намират под върховния надзор на Министерството на народното просвещение, което се грижи за тяхното запазване и поддържане.

Чл.2. За старини се смятат паметници, документи и художествени произведения от най-старо време до освобождението на България, които имат историческо, археологическо, художествено и палеонтологическо значение, като стари сгради и развалини, градища, калета (хисари),

окопи, черкви, черковища и манастирища, джамии, безистени, чешми, водопроводи, мостове, друмове, могили, гробове, побити камъни и др. такива; старинни изделия от разен материал, като статуи, плочи с образи, камъни с надписи и украшения, глинени изделия, оръжия и други металически предмети и накити, монети, печати, каменни и костени сечива, живопис върху стена, плат или дърво, мозайки, икони и други черковни принадлежности, разни резби, стъклени изделия, изкопаеми животински и растителни останки от предисторическо време, вкаменелости и пр.

За старини се смятат също и градини, гори, сгради и въобще всички места, свързани със събития и личности из историята, а така също стари ръкописи, редки и ценни старопечатни произведения, гравюри, портрети, стари материали, шевове и музикални инструменти.

От старините изключени са постройките и художествени произведения на живи автори.

Глава II

ОРГАНИЗАЦИЯ НА СЛУЖБАТА ЗА СТАРИНИТЕ

Чл.3. Министерството на народното просвещение упражнява надзора и грижата за запазване на старините чрез управлението на народните музеи и библиотеки, чрез местните археологически дружества и чрез училищните, административните и пограничните власти.

Чл.4. Службата за запазване и поддържане на старините се причислява към Народния археологически музей в София и се изпълнява от директора на музея, уредниците и една комисия за старините.

Чл.5. Директорът председателства Комисията за старините и се грижи за изпълнение на нейните решения.

Чл.6. Комисията за старините се състои от директора на Народния археологически музей, от директорите на Етнографическия музей и Народната библиотека в София, от три лица назначени от Министъра на народното просвещение и трима делегати по избор от археологическите дружества, които имат уредени музеи.

Забележка 1. Ако археологическите дружества не изберат о време свои делегати, комисията функционира без тях.

Забележка 2. Мандатът на назначените и избрани членове трае три години.

Чл.7. Комисията взема решение по всички принципиални въпроси, които се отнасят до издирването, запазването и поддържането на старините. Тези решения се утвърждават от Министъра на народното просвещение.

Комисията се занимава особено със следните въпроси:

А) определя разкопките, които се предприемат от страна на държавата;

Б) обсъжда представените от министерството заявления, с които се иска разрешение за произвеждане на археологически разкопки;

В) определя цената на предложени за откупуване предмети и колекции, чиято стойност надминава 2000 л.;

Г) грижи се за описване на старините и изработване на археологическа карта на България;

Д) разпределя между разните археологически дружества и музеи помощта, предвидена за тях от бюджета;

Е) разглежда и дава мнение по законопроекти, правилници и устави, които засягат старините и музейното дело в България, и

Ж) решава спорните въпроси между народните и провинциалните музеи.

Глава III

ЗАПАЗВАНЕ НА СТАРИНИТЕ

Чл.8. Всички държавни и обществени учреждения (окръжни съвети, общини, църкви, манастири, митрополии, училища, читалища, археологически и други културни или религиозни дружества), които притежават каквито и да било старини са длъжни да представят в Министерството на народното просвещение в срок от една година от публикуването на настоящия закон, подробен опис на тези старини. Такива описи те са длъжни да пращат и отпосле всеки път когато министерството поиска. Въз основа на тези описи, след надлежната им проверка, се съставят инвентарите на старините, които остават под непосредствения контрол на държавата.

Чл.9. Тези старини не могат да бъдат преправени, развалени или преместени без разрешение на Министерството на народното

просвещение. Когато те се заплашват от разрушение, от изгубване или пък са поставени в условия, при които не могат да служат за публично ползване, министерството, по решение на Комисията за старините, може да нареди тяхното пренасяне от едно място на друго.

Чл.10. Когато старините се застрашават от разрушение или повреди, отговорните лица са длъжни незабавно да уведомяват министерството, което взема мерки за тяхното запазване. В противен случай разноските за изправяне на допуснатата щета са за сметка на учреждението или юридическото лице, чиято собственост са старините и то дотолкова, доколкото те са в състояние да ги понесат.

Чл.11. Държавата по решение на Комисията за старините, има право да отчужди всяка движима или недвижима старина, била тя обществена или частна собственост, ако старината се заплашва от разрушение и ако собственикът не вземе мерки в определен от министерството срок за нейното запазване. Отчуждаването става съгласно чл.19 за движимите и чл.26 за недвижимите старини.

Чл.12. Който намери каквито и да било старини дето и да било, длъжен е да съобщи и да ги предаде срещу разписка, било на най-близкия окръжен или градски музей, било на административните власти. Музеите съставят акт с подробно описание на предметите, препиш от който веднага се изпраща в Софийския народен музей; административната власт съставя също акт, а самите предмети внимателно опаковани и запечатани с печата на учреждението се изпращат в Народния музей в София. Директорът на музея е длъжен в продължение най-много на месец да съобщи на изпращача, какво решение е взето досежно предмета. Ако заинтересованото лице до изтичане на този срок не получи никакво съобщение, то може да се отнесе направо до Министерството на народното просвещение, което взема надлежните мерки.

Чл.13. Държавните и общинските власти при изработване на поемни условия за обществени постройки като здания, водопроводи, канали, пътища и други такива са длъжни да предвидят, щото всички старини, които биха се открили при извършването на тези работи, да бъдат предадени от

предприемача по принадлежност, или ако старините са неподвижни, да ги запази, додето бъдат прегледани от компетентната власт. Това преглеждане трябва да стане най-късно в петдневен срок от датата на съобщението. Разпореденията на този член се отнасят и до всички лица, които са снабдени с разрешение да дирят природни богатства в определени периметри.

Глава IV

ДВИЖИМИ СТАРИНИ

Чл.14. Старини, които биха се открили на места собствени на държавата, окръзите, общините, градовете и селата, принадлежат на държавата.

Чл.15. Ония от предвидените в предидущия член старини, които държавата не желае да запази за своите сбирки, се отстъпват на общината или окръга, ако те притежават музеи, свои или дружествени, основани съгласно наредбите на този закон. От запазените в държавните сбирки старини споменатите музеи получават отливки или други репродукции.

Чл.16. Откритите в частни имоти движими старини принадлежат на намервача, ако той е собственик на местото, дето те са намерени. В противен случай те принадлежат по половина на собственика на местото и намервача.

Чл.17. Държавата си запазва правото да откупи онези от предвидените в чл.16 старини, които са нужни за сбирките и, като заплати тяхната стойност на правоимащия.

Чл.18. За намерените в чл.14 места се дава възнаграждение на намервача.

Чл.19. Възнаграждението и стойността на предметите, които ще се вземат за народните музеи се определят от надлежния комитет. Заинтересованата страна, ако е недоволна, може да се отнесе до надлежния окръжен съд, който разрешава препирнята окончателно.

Чл.20. Всички движими новооткрити старини, за намирането на които не е известно съгласно чл.12, се конфискуват.

Лицето което е съобщило за такива старини, получава възнаграждение, съответно на половината от оценката на предметите.

Всички сделки, които имат за цел да отчуждят такива старини, са недействителни по отношение на държавата.

НЕДВИЖИМИ СТАРИНИ

Чл.21. Движими старини, които са притежание на частни лица, могат да бъдат под разпорежданията на този закон и да се инвентаризират съгласно чл.8 само по изричното решение на Комисията за старините за всеки отделен случай. Това решение трябва да бъде съобщено на притежателя. Такива старини не могат да бъдат продадени, подарени, развалени, преправени или въобще изменени по какъвто и да е начин без предварителното разрешение на Министерството на народното просвещение, което взема мнението на комисията. При продаването на такива старини държавата първа има право да ги откупи в срок от три месеца. Ако в това време музеят не разполага с нужната сума, тя ще се изплати от бюджета за следващата година. До това време продаваемият предмет не може да бъде продаден другиму.

Чл.22. Износът на старини във от държавата не може да стане без разрешение на Министерството на народното просвещение. Разрешение се дава след като се представят самите старини, придружени със списък, и се вземе мнението на Комисията за старините.

Държавата има право да откупи в срок от 6 месеца онези от представените старини, които са потребни за сбирките и. Оценката им става съгласно чл.19 от настоящия закон.

При износ на старини се плаща в полза на държавата допълнителна такса 10% от стойността на старините.

Чл.23. Старини, които се заловят при изнасянето им без позволение, се считат за контрабанда и се конфискуват в полза на държавата. Телеграфопощенските и митническите власти имат право да отварят в присъствието на изпращача, всеки колет, предназначен за странство, ако се съмняват, че той съдържа някакви старини.

Чл.24. Вносът на старини в царството е свободен. Внесените старини могат да бъдат повторно изнасени обратно, само ако са придружени с опис, заверен от митницата, през която са били внесени. За тях не се плаща предвидената в чл.22 такса.

Чл.25. Всички недвижими старини дето и да бъдат открити, принадлежат на държавата.

Чл.26. Държавата отчуждава, съгласно Закона за отчуждаване за обществена полза, местото, дето е открита недвижима старина, която тя желае да запази, или заплаща всички вреди и загуби за времето, през което местото не е било на разположение на собственика. В случай на неспоразумение за вредите и загубите, препирнята се решава от съдилищата.

Чл.27. Нови постройки, частни или обществени, и регулационни планове, които засягат каквито и да било недвижими старини, могат да бъдат потвърдени и изпълнени само със съгласието на Министерството на народното просвещение, като се взема мнението на Комисията за старините. Министерството има право да определя разстояния, размери и други необходими мерки така, щото новите постройки да не застрашават старините, нито пък да бъдат в ущърб на перспективата. Министерството спира разкопки за дирене на природни богатства, ако тия разкопки застрашават недвижимите старини.

Глава VI

РАЗКОПКИ

Чл.28. Държавата има право да предприема археологически сондажи и разкопки дето и да било в територията на царството.

Собственикът на местото, дето се правят разкопки, се обезщетява съгласно чл.26 от настоящия закон.

Чл.29. Всички старини намерени при разкопките принадлежат на държавата. Вместо споменатото в предишния член обезщетение, държавата може да отстъпи на собственика на земята, ако той би предпочел, откритите старини или част от тях.

Чл.30. Научни дружества и частни лица могат да правят сондажи и разкопки за издирване на старини само с разрешение на Министерството на народното просвещение.

Това разрешение се дава само за разкопки с научни цели след като се вземе мотивираното мнение на Комисията за старините.

Чл.31. Разрешение за разкопки се дава само на български поданици и дружества. То е лично и не може да бъде продадено или отстъпено другиму.

Чл.32. Заявлението за разрешение за разкопки трябва да бъде придружено с точно описание и план на местото, дето ще стават разкопките.

Чл.33. На чуждестранни научни институти и учени се дава разрешение за разкопки при спазване на същите условия, обаче с постановление на Министерския съвет. В такъв случай Министерството на народното просвещение изпраща свой постоянен делегат, който пази интересите на държавата при разкопките.

Чл.34. Разрешение за сондажи и разкопки в имотите на частни лица се дава след като се представи предварително писменото съгласие на стопанина.

Чл.35. Забранено е да се разкопават места, ако с това могат да се причинят пакости на обществени постройки.

Чл.36. Министерството на народното просвещение уведомява за всички разрешени разкопки Народния археологически музей, който надзирава, чрез свой пратеник или чрез местните музеи тяхното извършване, с изключение на случаите, предвидени в чл.33. Лицата, които извършват разкопки, са длъжни да уведомят същия музей три дни по-рано за започването на разкопките и да се подчиняват на разпорежданията на музея или на неговия пратеник. В противен случай те изгубват правото да продължават разкопките и попадат под наказателните разпореждания на настоящия закон.

Чл.37. Позволителното за сондажи или разкопки е валидно за една година. Неговият носител изгубва правото да направи разкопките, ако не ги е започнал в продължение на три месеца след издаването на позволителното. Преди да започне разкопките, лицето е длъжно да уведоми най-близките административни власти в района,

дето стават разкопките.

Чл.38. Всички открити при такива разкопки старини са държавни. Те се пазят в местните музеи, ако такива съществуват в окръга; в противен случай се прибират в Народния музей в София. Обаче Комисията за старините може да реши прибирането в Софийския музей на старините с особено научно значение.

Чл.39. Лица и дружества, които са получили разрешение да направят разкопки, са длъжни да представят в Народния археологически музей отчет за резултата на разкопките след тяхното свършване или прекратяване. Лицата и дружествата имат право в разстояние на две години от свършването на разкопките да обнародват първи откритите материали.

Глава VII

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МУЗЕИ

Чл.40. Окръжните съвети, общините и културните дружества, училищата - български и иностранны - духовните и военните учреждения имат право да образуват музеи при следните условия:

А) да притежават правилник или устав, който да не противоречи на настоящия закон и да бъде утвърден от Министерството на народното просвещение;

Б) да притежават удобно помещение, дето сбирките да бъдат сигурно пазени и добре наредени;

В) да имат инвентар за сбирката, проверен и скрепен с печата на надлежната власт;

Г) да имат уредник на музея, утвърден от Министъра на народното просвещение или назначен след предварителното му съгласие, и

Д) да пращат всяка година в Министерството на народното просвещение отчет за състоянието и дейността на музея, в който отчет да се изброяват всички постъпили през годината предмети.

Чл.41. Сбирките на тези музеи се образуват:

А) от старини, които Народният музей им отстъпва за временно или окончателно владение и особено дубликати от предмети на Народния музей;

Б) от старини, които получават като подарък от частни лица или придобият със

собствени средства , доколкото с това не се нарушават чл.14,17,20 от настоящия закон.

Чл.42. Музеите, които не се съобразяват с настоящия закон, могат да бъдат закрити от Министерството на народното просвещение по решение на Комисията за старините.

Ако в продължение на пет години музеят се възобнови, сбирката му може да се върне с решение на Комисията за старините.

Културните дружества могат да обжалват решението на Комисията за старините, в седемдневен срок от съобщаването му, пред Министерския съвет, който решава окончателно въпроса за закриването на музея им най-късно до един месец.

Глава VIII

НАКАЗАТЕЛНИ И ПРЕХОДНИ НАРЕДБИ

Чл.43. Нарушителите на настоящия закон се наказват с глоба от 50 до 2000 л. При повторно нарушение глобата не може да бъде по малка от 100 л.

Ако нарушенията влекат след себе си унищожението, изгубването или повредата на някоя старина, нарушителят трябва да заплати в полза на държавата и цялата стойност на старината.

Чл.44. Административните власти, когато узнаят за нарушенията на настоящия закон, съставят акт и го изпращат до окръжния управител, който след като вземе мнението на надлежния музеен комитет, с постановление определя глобата.

Чл.45. Постановлението на окръжния управител може да се обжалва пред окръжния съд в двенеделен срок от датата на съобщението. Съдът разглежда делото в месечен срок от постъпването му.

Присъдата на окръжния съд може да се обжалва пред Върховния касационен съд в двенеделен срок от издаването и, ако глобата е по-голяма от 100 л.

Чл.46. Шест месеца след влизането на настоящия закон в сила издадените по-рано позволятелни за разкопки изгубват своята валидност.

Чл.47. Съществуващите музеи са длъжни да се съобразяват с настоящия закон в продължение на шест месеца от

обнародването му.

Чл.48. Подробностите по изпълнението на настоящия закон ще бъдат установени с особен правилник.

Чл.49. Отменят се всички закони и разпоредби, които противоречат на настоящия закон.

Заповядваме, настоящият закон да се облече с Държавния печат, да се обнародва в Държавен вестник и да се тури в действие.

Разпорежданията по прилагането на настоящия закон възлагаме на нашия Министър на народното просвещение.

Издаден в София на 10 февруари 1911 год.

На първообразния със собствената на Негово Величество ръка написано: ФЕРДИНАНД

АСОЦИАЦИЯ АРХЕА

приема всички идеи и предложения относно

СТРАТЕГИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

I

**ОСНОВНИ НАСОКИ

и следващата разработка

II

СТРАТЕГИЧЕСКА ПРОГРАМА

ЗА КОНТАКТИ:

0489 48984

0488 77858

arhea@mail.com

<http://archaeology.zonebg.com>

**На WEB сайта е поместена първата част на Стратегия за опазване и устойчиво развитие на културно-историческото наследство в Република България - Основни Насоки.